Monumenten Werkgroep Helmond
Stichting

Goeiendag!

Welkom hier in Helmond aan het kanaal. Voor ons Helmonders is dit ‘de knaal’. Mijn naam is Toon van Lierop, net als ons vader en ons grootvader trouwens ook. Alle drie schipper hier op de knaal. Wij hebben het allemaal zien gebeuren. Eerst graven, graven en nog eens graven. Wat een werk hebben die mannen geleverd! En daarna kwamen de schepen. Honderden… duizenden. Goed voor Helmond. Al die arme gezinnen kregen allemaal werk. Zwaar werk dat wel, maar ja, dat betekent wel brood op de plank. Voor de arbeiders en ook voor ons, schippers. Mooi werk is dat zo vanaf het water. Je ziet alles gebeuren om je heen. De stad verandert! Het is wel flink aanpoten om alles te lossen en laden.

Vandaag neem ik je mee. We koersen langs de drukste plekken aan de knaal. Van d’n Edah tot aan de moderne kraan van Slits en alles wat daartussen ligt. Trots; dat ben ik op ons moderne Helmond.

We vertrekken vanaf het startpunt: De Julianabrug

De Knaal

Op koers langs monumentaal erfgoed

Tekst:
Saskia Martens

Ontwerp:
Maarten van den Beemt

De Knaal

Op koers langs monumentaal erfgoed

Route: open deze map

Plattegrond route

Eindpunt: Cacaokade

Instructie
Volg de route in deze map.
Bij iedere locatie pak je de bijbehorende ansichtkaart.

Op de voor- en achterzijde van idere kaart vind je informatie over de locatie.

Legenda

- Startpunt
- Looprichting
- Kijkrichting
- Locatie monumenten
- Eindpunt

De knaal

noeste arbeid
maakt een
weg van water
en brengt de stad
werk
welvaart

weldra bepaalt zij het ritme
van stromen en stilstaan
de brug op en neer
geduldig ongeduld wacht als gelijke
een beproeving van de tijd
die zij ruimschoots doorstaat

Welkom aan de knaal

Het kanaal heet officieel de Zuid-Willemsvaart, maar in Helmond is het ‘de knaal’. Het werd tussen 1822 en 1825 gegraven door honderden arbeiders die schop en kruiwagen hanteerden. Met de blote hand gemaakt dus! Dankzij dit kanaal werd Helmond bereikbaar voor transport en groeide uit tot een belangrijke industriestad. Dat leverde veel werk en welvaart op. De schepen zijn inmiddels uit het straatbeeld verdwenen, de stad verandert mee met zijn tijd. Maar niet het kanaal: onveranderlijk ligt het hier en ademt heden en verleden. Helmond en zijn knaal zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden.

De route start hier. Houd koers en loop in rechte lijn mee met het water. Verwonder je over het verleden dat nog altijd (on)zichtbaar voortleeft hier langs de knaal.

Tekst: Saskia Martens Ontwerp: Maarten van den Beemt

Edah

Een bekende Nederlandse supermarkt met als standplaats Helmond: vanaf 1910 is dat de Edah die zich hier aan het kanaal vestigt in 1917. Een ideale plek. Alles kon zo vanuit het kanaal hier opgeslagen worden en vervolgens per schip over heel Nederland gedistribueerd. 2007 betekende het einde voor Edah. Maar op deze plek, hier aan de Oranjekade, krijgt het verleden een nieuw leven. Loop rustig langs de panden, eromheen en tussendoor. Ontdek elementen die doen denken aan vervlogen tijden.

Eindelijk… de letters Edah zijn in zicht, we zijn weer thuis in Helmond. Bijna tijd om te gaan lossen. Het blijft een machtig groot pand dat van de Edah. Die boeren hier goed. En het ruikt ook nog eens lekker naar zeep en koffie. Snuif maar goed op, want die lucht wordt straks wel anders!

Kijk ook even naar de overkant van de knaal. Prachtige villa's waar de fabrikanten indruk mee maken. Eclectische stijl. Ik noem het zelf een allegaartje van stijlen. Ben wel nieuwsgierig naar hoe het er daar binnen uit ziet.

Heden eert verleden. Loop rond en ontdek:

- De monumentale Edah-gevel
- De namen van de oprichters: Ebben, Dames, Aukes, Hettema
- De Wit verwijst naar Thieu de Wit, (oud-)directeur en oprichter van het Edah-museum
- Oude foto's
- Architectuur geïnspireerd op het oude Edah-pand en traditionele pakhuizen

Tekst: Saskia Martens Ontwerp: Maarten van den Beemt

Nedschroef

Zie het pand van Nedschroef dat nog altijd in werking is. Hendrik van Thiel vestigde zijn moderne staalbouwbedrijf in 1894 op deze plek. Je kijkt naar het hoofdkantoor uit 1918. De productieafdeling bevindt zich hierachter, grotendeels uit het zicht. Het pand is voor zijn tijd modern, praktisch en heeft een statige uitstraling.

Staal en steenkool. Dat gaat daar vanuit de knaal naar binnen. Zwaar en smerig werk voeren de mannen daarbinnen uit. Respect hoor. Ze hebben wel eer van hun werk: staal komt weer naar buiten in de vorm van schroeven, bouten en klinknagels. Zware kost om te laden!

Nedschroef

Overgangsstijl:
neoclassicisme - decoratieve 19e eeuwse stijl

- Rode bakstenen
- Hoge verticale ramen
- Symmetrische voorgevel
- Sierbanden in de gevel

Geukerspark

Je kunt je bijna niet meer voorstellen dat dit prachtige Geukerspark tot 2006 nog een industriële plek was! Vroeger draaiden hier schepen in de haven. Daarna was er machine-, stoom- en gasindustrie en nu wandelen er mensen. Een mooi voorbeeld van veranderend Helmond.

Loop het park in. De ondergrondse rivier de Aa aanschouwt tegenwoordig het daglicht. Haar water kleurt niet meer rood, groen of blauw van de textielververijen, maar weerspiegelt de lucht, de bomen en planten. Recht voor je zie je een grote zwarte stoomketel van machinefabriek Begemann. Een herinnering aan het industriële verleden.

Tekst: Saskia Martens Ontwerp: Maarten van den Beemt

Textielfabriek Raymakers & Co

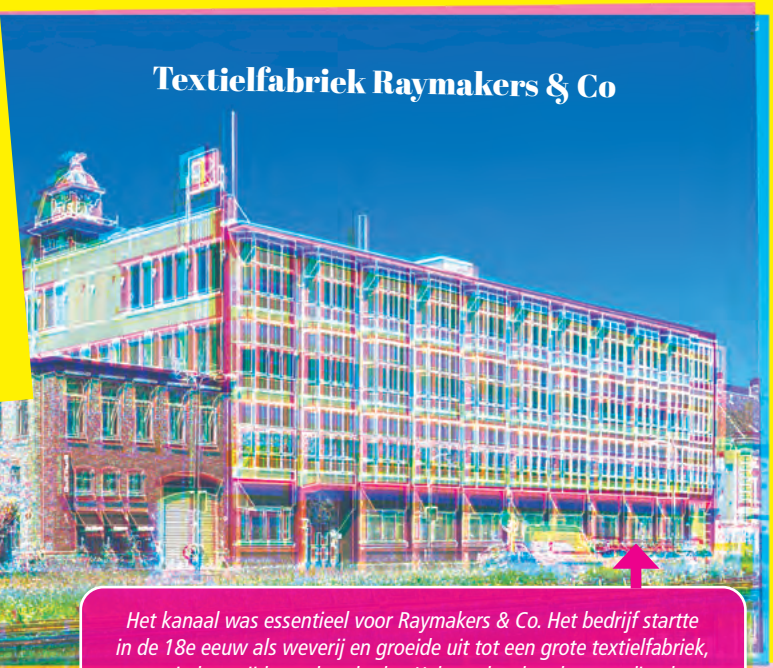

Het kanaal was essentieel voor Raymakers & Co. Het bedrijf startte in de 18e eeuw als weverij en groeide uit tot een grote textielfabriek, waar in hoogtijdagen honderden Helmonders hun kost verdienden. Wevers, spinners, ververs, magazijnmedewerkers, machinisten, kantoorpersoneel; samen zorgden ze voor de productie van stoffen die wereldwijd werden verkocht. Raymakers is de enige weverij aan het kanaal die nu nog altijd in functie is.

Wat hierbinnen gebeurt, dat moet vooral veel zijn! Honderden mensen zie ik hier 's ochtends vroeg naar binnen gaan. Wekelijks worden hier massa's wol, garens, steenkool en andere grondstoffen gelost. En andere schippers komen kant-en-klare stoffen laden. Mooi spul maken ze! Maar natte wol en verf… geef mij maar de geur van verse cacao hier verderop.

Herenhuizen (nr. 63-67a)

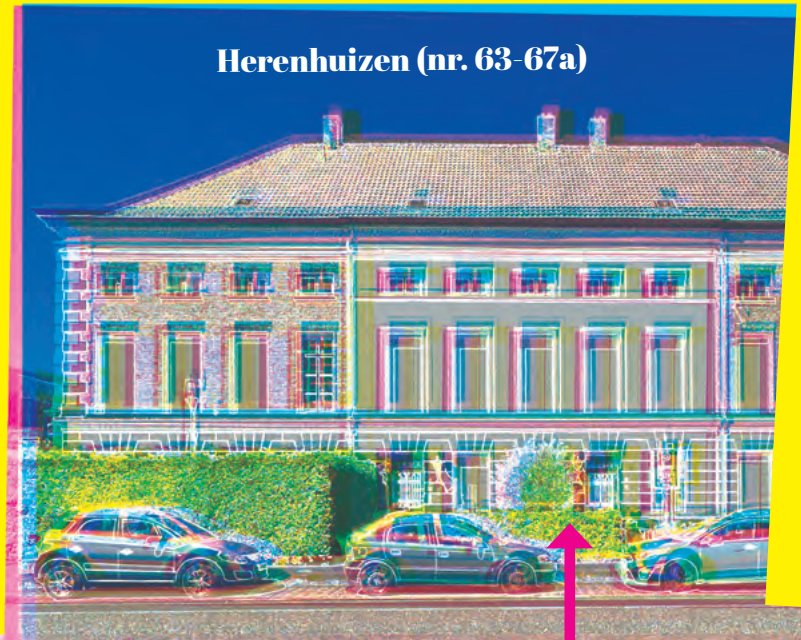

Wonen, werken, welvaart: dat is precies wat deze rij neoclassicistische herenhuizen illustreren. De fabrikanten Carp en Kaulen lieten ze bouwen in 1850. Met bedrijven aan het kanaal, liepen werk en wonen voor hen letterlijk in elkaar over. Zo dicht bij de haven was dit voor de fabrikanten een ideale plek om handel te drijven.

Textielfabriek Raymakers & Co

Dit enorme pand is functioneel van uiterlijk en straalt tegelijkertijd de status van een belangrijke fabriek uit.

Functioneel:

- Betonskeletbouw met zaagtanddak
- Lange gevels van bakstenen
- Grote ramen voor veel licht

Status:

- Watertoren, deze werd vlak na WOII gebouwd
- Torentje met vier klokken, aan alle zijden zichtbaar
- Bovenop een feniks als symbool voor wedergeboorte en onsterfelijkheid

Tekst: Saskia Martens Ontwerp: Maarten van den Beemt

Huis met de klok

Auw Fabriekske

De familie Bots liet in 1840 naast hun statige villa een textielfabriek bouwen. Dit pand is het oudste nog overeind staande bedrijfspand van Helmond en daarom omgedoopt tot 'auw fabriekske'. De ligging is ideaal: direct aan de haven. Vanuit de fabriek kon alles rechtstreeks de schepen ingeladen worden en op transport gezet richting eindbestemming.

Ah we zijn bij de haven aanbeland. Altijd bedrijvigheid hier en flinke handel. Overal wordt gelost en geladen. Kijk daar: cacao, hout, wol, steenkool. Gaat allemaal naar de fabrieken en daarna komt het hier als product terug. Dan op het schip en hup de wijde wereld in.

Zie hier één van de eerste villa's aan het kanaal: Villa Bots. Rond 1830 werd het gebouwd voor de textielfamilie Bots. De hoge ramen, symmetrie en de uitstraling maken direct duidelijk: de familie die hier woont is zeer welvarend. Het meest opvallende is het torentje met de klok bovenin: een waar statussymbool. De villa is nog altijd bekend onder Helmonders als het Huis met de klok.

Huis met de klok

De familie Raymakers kocht de villa en het auw fabriekske in 1846 van de familie Bots. Daarmee is het Huis met de klok tot 1961 in bezit geweest van Helmondse textielfabrikanten. Tegenwoordig hebben beide panden een woonfunctie met prachtig uitzicht op de knaal.

Het Auw Fabriekske | Fabriekje Bots

Dit pand straalt in alles functionaliteit uit. Het is efficiënt gebouwd: lang, smal en telt meerdere verdiepingen. Beneden werd gewerkt, boven was de opslag. Dat zie je ook terug in de ramen: grote ramen beneden zorgden voor veel daglicht voor de arbeiders. De kleinere ramen boven waren voldoende voor de opslagruimtes.

Haven(plein)

Hier, waar eens de haven was, doet alleen de naam Havenplein nog een haven vermoeden. Geen schepen meer in deze tijd, wel het kanaal prominent aanwezig om van te genieten onder het genot van een hapje en een drankje.

Tekst: Saskia Martens Ontwerp: Maarten van den Beemt

Villa Bogaers
(huidige West-Ende)
Helmondsche Bank
(nu restaurant)
Dit opvallende gebouw werd in 1924 geopend als de Helmondsche Bank. Compleet met hoektoren en koepel. Het staat niet voor niets op deze strategisch plek. Hier bevond zich het economische hart van de stad. De Helmondsche Bank stond symbool voor groei en rijkdom. Dankzij het kanaal!
De textielindustrie groeide en bloeide in Helmond. Ook bij de familie Bogaers gingen de zaken goed. Direct naast hun stoomweverij lieten ze deze imposante villa bouwen, waar ze vanaf 1880 gingen wonen. Vanaf het balkon hadden de bewoners uitzicht over de drukste plek van het kanaal en zagen ze alle grondstoffen en producten in en uit hun fabriek komen.
Dit is mijn favoriete stuk Helmond. Altijd druk hier. Als ik aankom met mijn lading, ligt de hele knaal vol met schepen te wachten tot de brug opengaat. Eenmaal open, dan staat hier half Helmond te wachten. Tsja… dat gaat wel een tijdje duren. Zo bepalen wij hier feitelijk het ritme van de stad. Mooi toch!?

Villa Bogaers

Villa Bogaers raakte in 1944 beschadigd toen de Duiters de Veestraatbrug opbliezen. Het pand werd na de oorlog verkocht en door de nieuwe eigenaar gerenoveerd. Sinds 1948 heeft het de functie van hotel.

Als je voor het pand staat voel je dat het een en al welvaart uitstraalt. Bekijk de indrukwekkende entree, de grote ramen en de symmetrie in de gevels. Richt ook je blik even op het kanaal en stel je de drukte van schepen, mensen, karren en wagens voor die hier stonden te wachten voor een open brug.

De Helmondsche Bank (1924)

Architect: Ouëndag
Stijl: Amsterdamse School en expressionisme
Opvallend: decoratief metselwerk, een toren met een koepelvormig dak.
Functie: indruk maken, belangrijk gebouw, herkenningspunt in de stad.

Tekst: Saskia Martens Ontwerp: Maarten van den Beemt

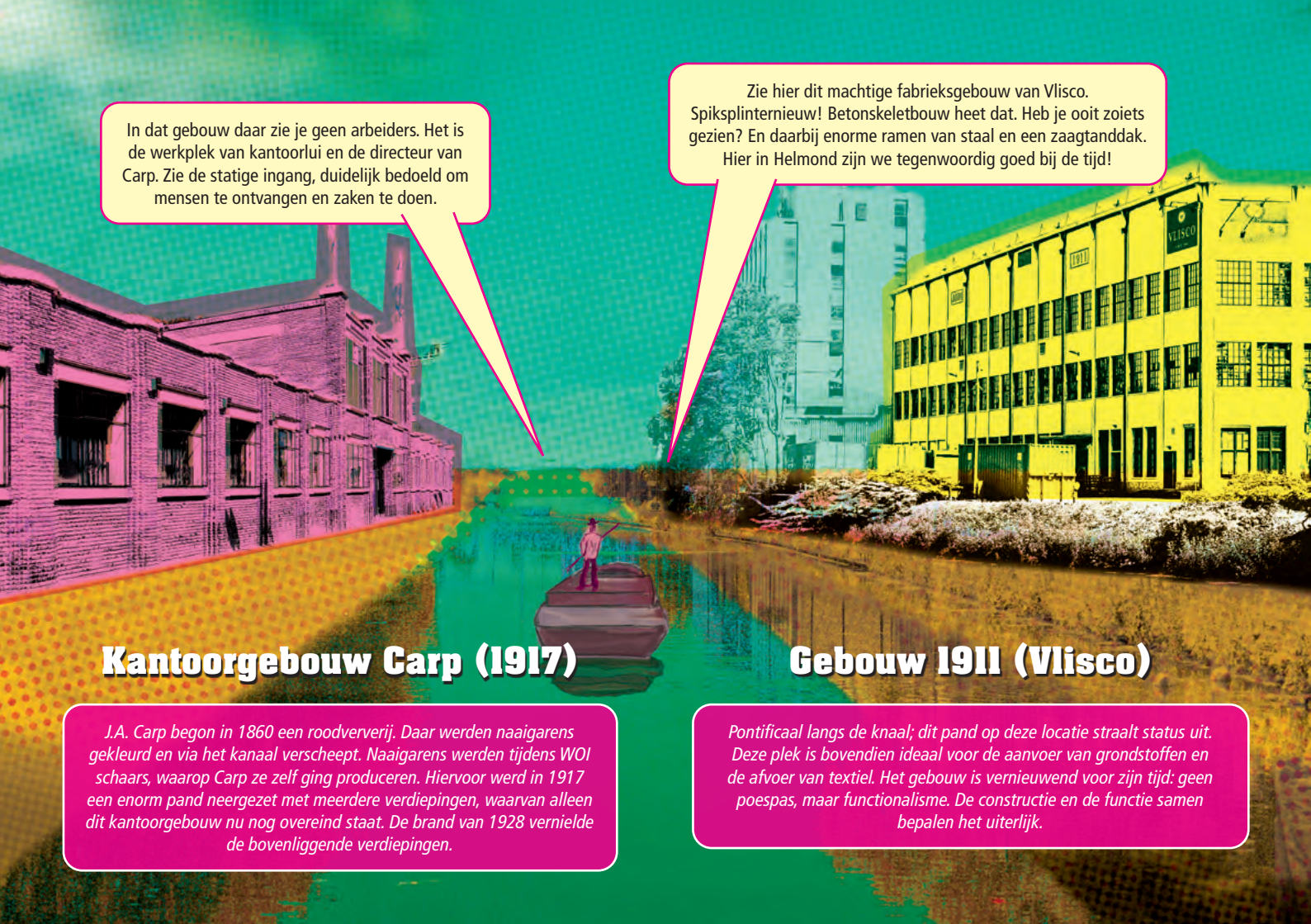

Kantoorgebouw Carp (1917)

J.A. Carp begon in 1860 een roodververij. Daar werden naaigarens gekleurd en via het kanaal verscheept. Naaigarens werden tijdens WOI schaars, waarop Carp ze zelf ging produceren. Hiervoor werd in 1917 een enorm pand neergezet met meerdere verdiepingen, waarvan alleen dit kantoorgebouw nu nog overeind staat. De brand van 1928 vernielde de bovenliggende verdiepingen.

Gebouw 1911 (Vlisco)

Pontificaal langs de knaal; dit pand op deze locatie straalt status uit. Deze plek is bovendien ideaal voor de aanvoer van grondstoffen en de afvoer van textiel. Het gebouw is vernieuwend voor zijn tijd: geen poespas, maar functionalisme. De constructie en de functie samen bepalen het uiterlijk.

Bekijk het Carpgebouw en zie:

- Een modern, begin 20e eeuws kantoorpand
- Baksteen; zie ook de bouwlagen, veroorzaakt door renovatie in 1934 na brand
- Symmetrie in het gebouw
- Grote, verticale ramen
- De statige uitstraling, tegelijkertijd ook functioneel

Gebouw 1911 (Vlisco)

Van Vlissingen en Co wordt al snel betiteld als Vlisco. In 1846 wordt het bedrijf opgericht. Het produceert aanvankelijk imitatiebatiks voor Nederlands-Indië. Door een vermindering van de vraag, verlegt Vlisco haar afzetmarkt naar Afrika. Ook nu nog is Afrika de grootste afnemer van de kleurrijke stoffen, die gemerkt zijn als 'Guaranteed Dutch Wax Vlisco'.

Het kanaal

Rood, blauw, paars, geel: vaak is aan de kleur van het water te zien, welke kleur er op de stoffen en garens werd gezet. Milieuregels? Daar had men nog nooit van gehoord!

Tekst: Saskia Martens Ontwerp: Maarten van den Beemt

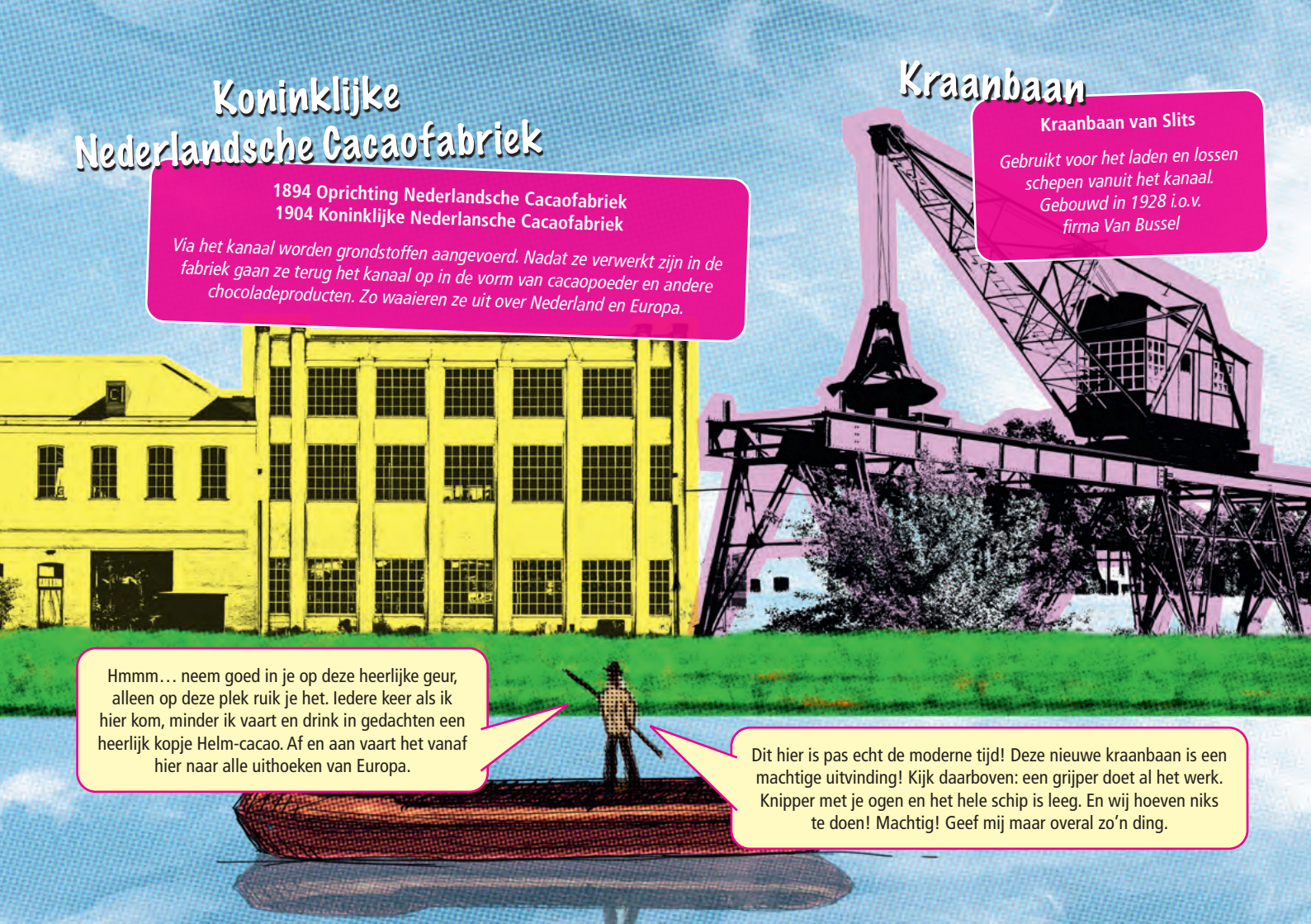
Koninklijke Nederlandsche Cacaofabriek
1894 Oprichting Nederlandsche Cacaofabriek
1904 Koninklijke Nederlansche Cacaofabriek
Via het kanaal worden grondstoffen aangevoerd. Nadat ze verwerkt zijn in de fabriek gaan ze terug het kanaal op in de vorm van cacaopoeder en andere chocoladeproducten. Zo waaieren ze uit over Nederland en Europa.
Kraanbaan
Kraanbaan van Slits
Gebruikt voor het laden en lossen schepen vanuit het kanaal. Gebouwd in 1928 i.o.v. firma Van Bussel
Hmmm… neem goed in je op deze heerlijke geur, alleen op deze plek ruik je het. Iedere keer als ik hier kom, minder ik vaart en drink in gedachten een heerlijk kopje Helm-cacao. Af en aan vaart het vanaf hier naar alle uithoeken van Europa.
Dit hier is pas echt de moderne tijd! Deze nieuwe kraanbaan is een machtige uitvinding! Kijk daarboven: een grijper doet al het werk. Knipper met je ogen en het hele schip is leeg. En wij hoeven niks te doen! Machtig! Geef mij maar overal zo'n ding.

De Cacaofabriek

Ontwerp: J.W. Van der Putten
Functies:
1894-1932: Cacao- en chocoladefabriek
1940-1945: Verblijf voor Engelse en Duitse soldaten
1945-1993: Diverse bedrijven, o.a. magazijn en winkel Vlisco
1993-2008: Ateliers en expositieruimtes kunstenaars
2008-2014: Brand en daaropvolgende renovatie
2014-heden: Multifunctionele culturele hotspot

Kraanbaan van Slits

Bekijk de kracht van de begin 20e eeuwse industrie:
- Geklonken staal
- Verrijdbare constructie op rails
- Vakwerkconstructie voor extra versteviging
- Draaibare grijperkraan
- Elektrisch aangedreven; toen zeer modern!

Tekst: Saskia Martens Ontwerp: Maarten van den Beemt